

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Андрій Анатолійович Головко

Аспірант кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010, Україна

E-mail: a_golovko@i.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9382-521X>

Andrii Anatoliyovich Holovko

Postgraduate student at the Department
of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
Gagarina ave., 72, Dnipro, 49010, Ukraine

УДК 1(091)

МІСЦЕ МОВИ В СИМВОЛІЧНОМУ ОБМІНІ ЗГІДНО З УЯВЛЕННЯМИ ЖАНА БОДРІЙЯРА

Received 05 June 2021; revised 24 June 2021; accepted 29 June 2021

DOI: 10.15421/352101

Анотація

Розглядаються теоретичні засади вчення Жана Бодрійяра про мову у розрізі його культурологічних і соціально-філософських концепцій. Проведений комплексний аналіз програмних робіт Ж.Бодрійяра, а також здійснена реконструкція його поглядів на місце мови в сучасному суспільстві. Досліджені взаємовідносини складових знаково-референційної системи в умовах симуляції і гіперреальності.

Ключові слова: симулякр, знак, код, неможливий обмін, сингулярність.

Place of language in symbolic exchange according to the views of Jean Baudrillard

Abstract

The definition of language and its relation to objects is a persistent problem of contemporary philosophical thought. This paper is an attempt to single out and to reconstruct the linguistic and semiological concepts from the rich body of work of modern French philosopher Jean Baudrillard. Given topic of study is relevant due to lack of research in J. Baudrillard's linguistic philosophy, and such research can be further used as an effective model of the analysis of social and linguistic phenomena in modern society. J. Baudrillard's theory of simulation originates from observation of changes to linguistic signs that keep their referentiality but at the same time lose their connection to referent. The exclusion of referent from the relations of signifier and signified within the linguistic theory of value marks the loss of ontological basis for signification. For Baudrillard, two main reasons of this change are forgery of reference and European poetic language as the beginning of the symbolic exchange revolution. The code becomes the dominant mode of relationship between the sign and the object, subordinating the sphere of signifiers to itself. Symbolic exchange mutates the sign so it becomes dual with its referent on the basis of the logic of difference as radical otherness. In Baudrillard's philosophical system, code appears as one of the most important features of simulation, a substantial basis for difference and a unified correlation of its elements which allows the system to develop. The opposite to differential relations is a framework of impossible exchange, which main feature is singularity of signs as inconceivable and untranslatable origin. The singularity becomes its own event and does not enter into a relationship of difference, it becomes a unique sign, or a sign without content.

Key words: simulacrum, sign, code, impossible exchange, singularity.

Постановка проблеми.

У сучасному світі, де, за словами Ж.Дерріда, відбувається дисемінація сенсу, методам класичної лінгвістики і семіотики все важче дослідити мову в його невпинному розвитку. Спробу такого дослідження зробив і видатний французький філософ Жан Бодрійяр, який приєднався до тривалої філософської диску-

сії, яку поклали представники структуралізму, що займаються проблемами мови і його місця в сучасній культурі. Його роботи перш за все спрямовані не на дослідження, а на критику законів, за якими розвиваються мовні процеси в суспільстві. Для Бодрійяра лінгвістичні дослідження як такі являють собою невеликий інтерес; скоріше, Ж.Бодрійяр намагаєть-

ся розглянути цілісну картину, досліджуючи і критикуючи мовні закономірності в економіці, політиці, історії. Тим важливіше представляється необхідність виокремлення та історико-філософського аналізу лінгвістичної проблематики Ж.Бодрійяра з корпусу його робіт в якості спроби свіжого погляду на його філософську спадщину.

Аналіз досліджень і публікацій.

Серед мислителів, які найбільше вплинули на філософські погляди Ж.Бодрійяра про мову і знаки, можна виокремити Ж.Батая (його вчення про «прокляту частину»), М. Мосса (роботи про дар), П.Клоссовскі (критика Ніцше, а також запозичення термінів «симулякр» і «код»). У той же час, Бодрійяр критично осмислює або ж знаходиться в прямій опозиції до праць класичної лінгвістики і семіотики (Ф. де Соссюр, Е.Бенвеніст, Ч.Пірс), постфрейдистів (Ж.-Ф.Ліотар, Ж.Лакан), структуралістів (М.Фуко, Р.Барт, К.Леві-Стросс, Ю.Крістева). Зарубіжними дослідженнями лінгвістичної проблематики в роботах Ж.Бодрійяра займалися такі вчені, як Г.Геноско, П.Гегерті, У.Повлетт, П.О'Махоні, В.Грейс; серед російськомовних дослідників можна виділити А.Дьякова і А.Гріцанова.

Мета статті полягає в історико-філософському аналізі і реконструкції питання про мову і лінгвістичних досліджень в роботах Ж. Бодрійяра. Для цього потрібно вирішити наступні завдання: провести дескриптивний аналіз філософських робіт Ж. Бодрійяра і зробити реконструкцію системи ідей мислителя про мовно-мовленнєві процеси в сучасному суспільстві, розкрити зміст понять коду, знакової системи, неможливого обміну і сингулярності в роботах Ж.Бодрійяра.

Виклад основного змісту.

У своїй книзі «Система речей» Жан Бодрійяр застосував структуралістський аналіз до нашого повсякденного сприйняття об'єктів, до переходу від техніки до культури, від істотного до несуттєвого. Використовуючи тези класичної лінгвістики про відмінності між мовленням і мовою (остання є важливим соціальним інститутом, системою, правилами якої підлягають окремому вивченню; перша є індивідуальною і допоміжною, вона отримує

свою цілісність через мову), Бодрійяр ретельно досліджував культурне прийняття вторинних смислів, які б відповідали мовному рівню, а також рух речей в сторону культурної системи від їх стійких визначень в мові. Словами самого Бодрійяра, «в межах цивілізації, де синхронія і діахронія прагнуть до всеосяжного систематичного контролю над дійсністю, вона [дуальність речей] утворює... Третій, анахронічний вимір» [Бодрійяр 1999: 91].

Ця переорієнтація структуралізму дозволила Бодрійяру переосмислити споживання як активний процес, який забезпечує соціальний ранг через код статусу, що надається рекламою і телебаченням, які самі по собі також є об'єктами споживання – при цьому не виключено, що спожити їх можна навіть шляхом неупередженого дослідження. Речі, які дематеріалізувалися в знаки, споживаються і керуються в їх систематичних відмінностях з іншими знаками, що тягне за собою скасування живих, мимовільних, інтуїтивних людських відносин з речами, від яких знаки знаходяться в процесі втечі.

У подальшій частині книги Ж.Бодрійяр також згадує термін «універсальний код» в зв'язку з тим, що він називає «стендінг» – універсальна система маркування соціального статусу за допомогою дуальної системи «речі/реклама». На думку Бодрійяра, всі інші системи поступово поглинаються даним універсальним кодом «стендінгу». Речі при цьому перетворюються з допоміжною системою знаків на чільну, ту, що забезпечує секуляризацію всіх інших систем: «розширення конкуренції, безпрецедентна соціальна мобільність, прискорена фільтрація громадських груп, нестійкість і множинність їхніх мов – все це вело до створення ясного, недвозначного, універсального пізнавального коду» [Бодрійяр 1999: 211]. Також філософ стверджує, що в сучасному світі речі не відповідають одна одній, вони комунікують – при тому, що у них відсутня індивідуальна присутність, але властива загальна узгодженість, яка досягається за рахунок їх власного спрощення в якості компонентів коду і того, яким чином обчислюються їх взаємини [там само: 30].

П.О'Махоні, англomовний дослідник

творчості французького філософа, стверджує, що існує зв'язок між роботами Жана Бодрійяра і П'єра Клоссовскі, а саме – з роботою останнього про Ніцше [Klossowski 2005]. Бодрійяр був добре знайомий з роботами Клоссовскі; в інтерв'ю філософ говорить, що на початку викладання він починав з кількох книг – Ж.Батая, «Дара» М.Мосса, «Театру жорстокості» А.Арто, а також з «Живої валюти» П.Клоссовскі [Baudrillard 2004: 39]. Клоссовскі використовує термін «код», який часто уточнюється як «повсякденний код» або «код повсякденних знаків», щоб позначити всю ту систему знаків, за допомогою яких ми формуємо і репрезентуємо, в тому числі собі, наші найтаємніші поривання. Така репрезентація завжди є інтерпретацією цих імпульсів, а часом – і помилковою інтерпретацією, фальсифікацією або розмиванням їх значення. Принаймні в одному випадку «код повсякденних знаків» прямо і недвозначно прирівнюється до мови, використання якої залежить від принципу ідентичності та принципу реальності [Klossowski 2005: 16].

Клоссовскі також називає код «інституційною мовою», яка «дозволяє нам позначити справжнє не інакшим чином, ніж як щось незначне» [Klossowski 2005: Додати 33]. Це повсякденний код знаків, який дозволяє нам вступати у зовнішні відносини, спілкуватися з іншими і підтримувати те, що для Ніцше є первинною ілюзією, ілюзією абсолютної самоідентифікації з плином часу. Він структурує нашу свідомість і висловлює словами та іншими знаками наші душевні або тілесні поривання. «Тіло хоче стати зрозумілим за допомогою знаків, які помилково розшифровуються свідомістю. Саме свідомість представляє собою цей код знаків, який перевертає, спотворює і фільтрує те, що виражається через тіло» [там само: 20]. Створений таким чином код знаків є джерелом таких ілюзій, як воля і людські наміри. Структуруючи свідомість, код знаків дозволяє також конструювати дуальність свідомого і несвідомого. Інституційна мова структурує свідомість, винаходить відповідальність і підтримує ілюзію цілісності его – адже, на думку Клоссовскі, єдність свідомості виглядає не більш ніж мерехтливим

вою пам'яттю, яка підтримується виключно позначеннями повсякденного коду, які накладають на збудники власні зв'язки, щоб приховати повну переривчастість свого стану. Код, таким чином, є скороченням імпульсивних жестових поривів через знакову систему.

Ще одним терміном, яким оперує Клоссовскі, є симулякр – спочатку переклад німецького слова *Trugbild* («ілюзія» або «привид»). У вступі до англійського перекладу книги П.Клоссовскі «Ніцше і порочне коло» Д.У.Сміт зазначає, що «фантазм» (технічний термін, який використовується в психоаналізі) і «симулякр» – це два найважливіших поняття в словнику Клоссовскі. Симулякр запозичений Клоссовскі з латини – цим словом позначалися статуї богів, встановлені на в'їзді в місто [Klossowski 1995: 147]. У Клоссовскі термін «фантазм» визначається як нав'язливий образ, інстинктивно створюваний сферою життєвих поривань. Симулякр, навпаки, являє собою довільну реплікацію фантазма (в літературній, мальовничій або будь-якій іншій формі), що імітує це незриме душевне хвилювання. Симулякр – це актуалізація чогось в собі непередаваного і неувяного, а саме – фантазму в його нав'язливий вимушеності. Симулякри знаходяться в складному співвідношенні до того, що Клоссовскі в своїх пізніших роботах називає «стереотипом». Винахід симулякрів завжди передбачає набір попередніх стереотипів – того самого «коду повсякденних знаків», – які висловлюють соціальний аспект життєвого досвіду в формі, схематизованій звичним використанням почуттів і думок. У цьому сенсі код повсякденних знаків неминуче інвертує і фальсифікує сингулярність поривів душі: «Як можна дати звіт про нескоротні ні до чого глибини чуливості, окрім як за допомогою зрадницьких дій?» [Klossowski 1995: 153]

Г.Геноско стверджує, що внесок Бодрійяра в семіотику і лінгвістику включає в себе звернення і аплікацію ключових структуралістських лінгвістичних принципів стосовно соціальних і політичних явищ в рамках суспільства споживання. Аналіз речей і їх відношення до знаків, розроблений в «Системі речей», був значно доповнений Бодрійяром в «Суспіль-

стві споживання». Позбувшись від структуралістської оболонки, ця книга містить більш явну опору на марксистські теорії відчуження і реїфікації, які стверджують, що відносини між індивідами набувають вигляду речових відносин, і доповнена кінокритикою німецького експресіонізму, а також літературними джерелами, особливо фантастикою про допельгангерів, що демонструє капіталістичні містифікації і ідею того, як речі завдають удару у відповідь у вигляді крайнього фетишизму. Г.Геноско пише: «Обчислення речей, тобто маніпулювання знаками, буквально семіурґія споживання, є пасткою і дає всім алібі для участі в світі («я не можу вийти, тому що йде моє улюблене шоу!»), «Я не можу розмовляти з тобою, тому що пишу тобі текстове повідомлення!»). В результаті медіативна масова комунікація замінює собою метаболічне спілкування» [Genosko 2007].

Подібно до того, як сенс в структурному аналізі є результатом взаємозалежних знаків, конкретні об'єкти не виробляються в зв'язку з певними потребами. Взяті окремо, потреби не мають ідентичності, тому що жодне поняття у взаємозалежній системі, взяте саме по собі, не має значення. Більш того, оскільки потреби не можуть бути чітко визначені (потреби і задовольняючі їх об'єкти не можуть бути порівняні) і не мають суттєвих особливостей, вони завжди пов'язані з нестачею – а саме з тим, чим вони не є: «Суспільство споживання реалізує прагнення до речей, але ще більш воно потребує їх руйнації... у споживанні існує глибока інтенція перевершувати себе, перетворюватися в руйнування... Ось чому речі найчастіше з'являються через брак і чому саме їх достаток парадоксально означає злидні... Тільки в руйнуванні речі існують у вигляді надлишку і свідчать в своєму зникненні про забезпеченість» [Бодрійяр 2020: 48].

Що стосується коду, то цей термін переживає друге народження у Бодрійяра: в той час як його роботи 1970-х рр. були перенасичені даним поняттям, згадки про код поступово зникають вже в «Спокусі», де йдеться скоріше про код генетичний, ніж про код як систему повсякденних знаків. Єдине місце в книзі, де згадується код в тому сенсі, в якому

він використовувався в «Системі речей» – це рядки про циклічність зобов'язань, які називають код безособовим примусом, який править людьми під зворотним знаком свободи [Бодрійяр 2000: 259]. Використання поняття в такому ключі пов'язує його з тим, що філософ в «Символічному обміні і смерті» називає «семіотикою». О'Махоні, сучасний дослідник робіт Ж.Бодрійяра, стверджує, що символічний обмін, який розуміється як взаємний цикл зобов'язань, що обґрунтовують і виходять за рамки економічної та політичної взаємодії, а також підкріплюють (або іноді підривають) позитивне право, використовується тут як підстава і одночасно переосмислення роздумів про код [Mahoney 2011]. Зв'язок між цими двома поняттями відзначає і У. Повлетт в своїй статті про код у Бодрійяра, кажучи, що «Коду можна кинути виклик, стверджує Бодрійяр, тільки символічним обміном» [Pawlett 2008].

У книзі «Щодо критики політичної економії знака» Бодрійяр розкриває ідеологічний вимір споживчої вартості як вмісту ідеалізму в марксизмі, викриваючи його як абстракцію, приховану під покровом безпосередності. Бодрійяр також показує, що поетична модель комунікації Романа Якобсона була наповнена метафізичними припущеннями як результат насильства коду, який привілегує відправника над отримувачем і утримує їх в режимі очікування, забезпечуючи однозначність, односторонність і розбірливість повідомлень, при цьому виключаючи амбівалентність, що, на думку Бодрійяра, є більш небезпечним, ніж проста поетична двозначність. Така структура утворює симулятивну модель комунікації, з якої вже апріорі виключена взаємність її партнерів [Бодрійяр 2007: 252]. Крім того, Ж.Бодрійяр звинувачує семіологію в тому, що вона окультурює знаки шляхом накладення бінарних елементів і довільності, породжуючи такі труднощі, як статус референта, які вона сама ж створила в своєму прагненні до наукової чистоти. Так, філософ зауважує, що побудови семіології беруть витoki в психології, а референт – це зміст сприйняття і психологічного досвіду, який «застряг на півдорозі між феноменологією та бергсонівською субстанцією» [Бодрійяр 2007: 213]. У класичній

лінгвістиці (з подачі Ф. де Сосюра і Е. Бенвеніста) цей розрив між знаком і його референтом було вирішено за допомогою понять потреби і мотивації. Ж. Бодрійяр стверджує, що вони обидва приховують одне і те ж підґрунтя, і обидва є порожніми поняттями – але порожні вони тільки тому, що покликані заповнити цей розрив між знаком і референтом. При цьому спроба відкинути їх привела б до відкидання самої семіології як науки [там само: 214].

Гра означень породжує ілюзію стабільності означуваного. Для Бодрійяра означуване (значення) і референт (об'єкт) є в кінцевому рахунку невиразними, оскільки їх зміст приписується їм означеннями – тому поняття «реальності» як такої є не більше ніж фікцією: «референт ні в якому разі не конституює конкретну автономну реальність. Він є лише екстраполяцією на світ речей (на феноменологічний універсум сприйняття) розкритою, який був введений логікою знака. Це світ, побачений і витлумачений через знак, – тобто світ, довільно розкреслений і постійно перекреслюваний. «Реального» столу не існує» [Бодрійяр 2007: 216].

Таким чином, як вважає В. Повлетт, для Бодрійяра процес сигніфікації є не нічим іншим, окрім як гігантською симуляційною моделлю значення, оскільки «реальне» – це симулякр символічного, його форма скорочується і перехоплюється знаком [Rawlett 2008]. Звідси реальність являє собою «фантазм, за допомогою якого знак постійно намагається вберегти себе від переслідуючої його символічної деконструкції» [Бодрійяр 2007: 217]. Символічний обмін завжди переслідує знакову систему, погрожуючи деконструювати всі формальні опозиції, від яких він залежить, такі, як означник і означуване, знак і референт, а також ті бінарні опозиції, які з них випливають.

В області мови сферою символічного обміну Ж. Бодрійяр вважає перш за все мову поетичну, так як вона не залежить від законів і установок лінгвістики. Поезія заперечує собою сигніфікацію, і в ній означник і означуване не є еквівалентними, «поезія – це процес винищення смислової цінності». Сенс в поезії винищується за допомогою циклу подвоєн-

ня, або дуалізму. Така форма, за Бодрійяром, являє собою бінарний обмін, який охоплює все, що і є сутністю симуляції [Дьяков 2008: 218]. Поезія в європейській культурі має одну важливу властивість – вона здатна на нескінченну дискурсивність, на безмежне виробництво знакового матеріалу; таке ж відношення в культурі виробилося і до мови – вважається, що вона являє собою невичерпний природний ресурс. Слова в поезії спрямовані до смислів і не взаємодіють одне з одним, тому відбувається символічний обмін як революція по відношенню до порядку [там само: 222].

Як показує В. Грейс, у Ж. Бодрійяра логіка знака і цінності є дуальною і заснована на протиставленні несумісних термінів. Така подвійна структура є паралельною, оскільки вона властива як вартості, так і значенню, як економіці, так і семіології. Вартість «блага» або товару визначається його еквівалентністю іншому за допомогою абстракції універсальної шкали (наприклад, золотого стандарту). Значення ж (деяких) слів у реченнях визначається їх еквівалентністю референтам в світі за допомогою абстракції універсального мовного коду [Grace 2004]. Бодрійяр вважає, що там, де подвійність закріпилася в понятті референції за допомогою логіки еквівалентності, вона більше не має місця. Цінність більше не прив'язана до стандарту, а значення знаків більше не визначаються їх прив'язкою до референтам, таким чином, знак стає довільним, дискретним [Дьяков 2008: 216]. Дрифт цінності і втрата лінгвістичного референта емансипує цінність і значення в область чистих спекуляцій. Логіка еквівалентності поступається місцем логіці відмінності.

У «Неможливому обміні» Бодрійяр вважає, що гроші є основним знаком, який виступає фетишем-замінником у якості «універсальної транскрипції світу, який позбавлений сенсу». Як пише В. Грейс, у Ж. Бодрійяра гроші замінюють нездатність вибирати між здоровим глуздом і безглуздістю. Бодрійяр пише: «Якби не існувало вимоги, що світ повинен мати сенс, не було б причин шукати для нього загальний еквівалент в грошах» [Baudrillard 2011: 127]. Гроші являють собою знак-по-замовчуванню, представляючи собою безті-

лесне уособлення універсального стандарту. Фетиш грошей представляє собою руйнування сенсу, в той час як поняття неможливого обміну висуває на перший план неможливість ідентичності за допомогою ідеї, що така ідентичність і еквівалентність вимагають обміну думками зі світом. І ні думка, ні світ не належать до такого стану справ [Grace 2004].

Неможливий обмін, за Бодрійяром, являє собою вимір поза межами коду, відсутність еквівалента і саму неможливість обміну об'єкта на що-небудь інше: «Якщо звернутися до галузі економіки... то тут здатність до обміну властива, по суті, будь-якій речі – інакше вона просто не потрапила б в економічний простір. Однак економіка як така, економіка, взята в цілому, ні в яких обмінних процесах участі не бере... тому що для неї немає ні зіставної з нею трансцендентної метаекономіки, ні абсолютної фінальності, яка б грала роль еквівалента економічності... Вочевидь, що аналогічним чином складається справа і зі світом в цілому» [Бодрійяр 2006]. Таким чином, умови усвідомлення подібної відсутності зовнішньої мета-мови в системі, чогось, що би обґрунтувало її зовні – і є неможливий обмін. У той же час, неможливість подібного обміну забезпечує руйнування ідентичності і не-еквівалентність системи – «немає еквівалента, немає двійника, немає репрезентації, немає дзеркала», «немає місця одночасно для світу і для його двійника» [Baudrillard 2011: 3]. Такий стан справ може свідчити про те, що система нефальсифікована, і що, таким чином, вона абсолютно ілюзорна. Сфера реального стає предметом неможливого обміну, оскільки більше не обмінюється зі сферою знаків через те, що знак переходить в сферу чистої спекуляції і симуляції, і втрачає будь-яку силу смислу [Baudrillard 2011: 6].

Але Бодрійяр стверджує, що там, де подібна межа щезає, в сфері, де вже присутня і панує над усім кодова розмітка, суб'єкт знову з'являється у полі дії процесів обміну, де процеси дуальності здатні працювати; але також вірне і протилежне: якщо перетнути цю демаркаційну лінію коду, за якої не лежить нічого, що визначало б систему в термінах цінності і символічного обміну – то ми потрапля-

ємо в поле «квазінадприродного», де об'єкти більше не співвідносяться з цінністю і референтом, який надає смисл [Бодрійяр 2006].

Бодрійяр вважає, що існує переплетення мислення і світу, яке не відноситься ні до одного порядку обміну, який міг би бути основою для концепцій істини. Поняття «взаємодії» між мисленням і світом набуває інші якості, зокрема, засновані на понятті подвійності. Ця дуальність, на думку В.Грейс, не є подвійністю дихотомічних конструкцій; але це єдина підстава для властивості відмінності в якості радикальної інаковості, яку не можна було б визначити через Іншого, але тільки через відмінність [Grace 2004]. Бодрійяр наполягає, що «відмінність не може бути заснована на розпливчатій діалектиці Одного і Іншого» [Baudrillard 2011: 100]. Він також додає, що усякий раз, коли відтворюється симетрія і дзеркальні співвідношення (між суб'єктом і об'єктом, між означуваним і означником і т.д.), це робиться за рахунок ліквідації даної фундаментальної подвійності [там само: 101]. Це ціна, яку потрібно платити за те, що Ж. Бодрійяр називає «остаточним рішенням», фантазмом єдиної реальності, універсальним синтезом.

А.Дьяков зазначає, що з даного положення випливає, що в симуляції суб'єкт виявляється невизначеним, що він «не в змозі ні бути самим собою, ні виявляти себе в Іншому. Відтепер суб'єкт – лише той самий, який не містить в собі нічого відмінного від себе... пекло – це пекло Того ж самого» [Дьяков 2008: 176]. Бодрійяр також наполягає на тому, що саме поняття єдиної мови, яка була б головним медіумом сенсу, неможливо уявити. Він вважає, що існує необхідний зв'язок між тим фактом, що мови множинні і сингулярні, і тим, що мова «ніколи не говорить (тільки) те, що вона означає» [Baudrillard 2011: 148]. Необхідність переплетення мов свідчить про символічну природу значення, звідси в разі втрати такого переплетення головна мова залишилася б заручником універсальності сенсу, виявилася би всього лише додатком до єдиної реальності.

За О'Махоні, «самість» є одним з основних термінів в коді повсякденних знаків,

від якого залежать поняття ідентичності та безперервності. Без цього знака інші були б неможливі, оскільки мову не можна було б використовувати зв'язно. Саме тоді, коли конкретна думка, що відображає особливо сильну інтенсивність поривань душі або їх «тональність», не може звернутися до своєї самості, викривається неповноцінність коду, і сама ідея узгодженості «самості» опиняється під загрозою [O'Mahoney 2012]. Можна сказати, що код повсякденних знаків покликаний захищати нас від події неможливого обміну – наприклад, обміну думки на мову або неможливості рівнозначності переживання думки і її виразу в мові, але якщо зіткнутися з цим бар'єром неможливого обміну, то можна усвідомити неадекватність коду. Бодрійяр говорить, що «ми мріємо про самість» [Дьяков 2008: 177] через те, що втратили всяку сингулярність, а замість неї прийшла ідентичність – нав'язлива ідея визволення, яка є лише видимістю такого – як, наприклад, ілюзорний вибір того, який диван є модним, а який ні.

Сингулярність – одне з пізніших понять філософа, що представлене в роботі «Сингулярні об'єкти архітектури» (2002), деяке начало, яке неможливо представити і перекласти, антипод симуляції, що несе в собі вірулентність, яка вражає гіперреальність; як і симулякри, сингулярність іманентна глобальним змінам суспільства [Baudrillard 2002] – така сингулярність представляється у відмінності внутрішнього і зовнішнього, в потоці мовлення, в несуттєвості [Genosko 2007]. Культура в тому числі являє собою граничну форму сингулярності суспільства [Дьяков 2008: 176]. Відносини між об'єктами, які здатні до сприйняття, відбуваються на рівні мови, на рівні ж мовлення (або повсякденного використання) порушується абстрактна єдинообразність і однорідність технічної системи. На думку Бодрійяра, технічній системі не вистачає мовної стабільності, і звідси існує можливість її перезапуску.

Ж.Бодрійяр розробляє критику споживання, засновану на аналогії між об'єктами-означниками і потребами-означуваними, що тягне за собою висновок про те, що потреби є наслідком апофатично визначених взаємо-

зв'язків об'єктів, які розуміються як система знаків, виключаючи при цьому можливість взаємно однозначної відповідності між об'єктами і знаками. З точки зору Бодрійяра, суб'єкт не споживає об'єкти, а скоріше активно і нескінченно маніпулює ними, перетворюючи їх на знаки, чия відмінність полягає в нематеріальності, в нестачі [Грицанов 2008: 252].

Бодрійяр стверджує, що «несуттєве» – або формальні конотації – підштовхує еволюцію технічного об'єкта до інверсії функціональності в свою протилежність і дисфункцію. Таке прочитання впливу мовлення на еволюцію мови в сфері об'єктів – це свого роду спроба деконструювати структуралізм зсередини за допомогою де-еволюції. Бодрійяр аналізує двозначні символи товарних і знакових форм в рамках єдиного ціннісного поля, в якому вони виявилися еквівалентними: мінова вартість домінує над споживною вартістю так, як означник панує над означуваним [Дьяков 2008: 175]. Вартість проявляється в товарних відносинах, що уособлюють абстрактну людську працю, але громадський характер цієї праці, яка виробляє товар, віддаляється від виробника і постає як об'єктивна властивість. Точно так само, згідно Бодрійяру, в політичній економії знака, яка виражена в структурній гомології товару і форми знака, Маркс і Сосюр зв'язуються єдиною теорією цінності: в основі знака лежить товарна логіка, а в основі товару – структура знака.

Радикальна антропологія Бодрійяра, яку була змодельована ним в «Символічному обміні і смерті», намагається відновити смерть в правах і використовувати її в якості символічного контр-дара. Виклик коду або системі для отримання контр-дара втягує їх в символічне поле, в якому обмін утворює схему еквівалентності [Дьяков 2008: 216]; якщо поле дисперсії коду і симуляції представляє собою цифровий медіум, то полем символічного є амбівалентність, агонізм, схеми обов'язкового надання-отримання.

Сингулярність в подібних відносинах стає власною подією, так як більше не вступає в відносини еквівалентності і виявляється зводимою до самої себе, стає тим, що Клоссовскі називає унікальним знаком, або ж знаком без

змісту [Baudrillard 2011: 130]. У «Сингулярних об'єктах архітектури» Бодрійяр говорить, що будь-який об'єкт повинен стати подією і перевершити свій статус як об'єкта, пережити «становлення сингулярним» [Baudrillard 2002: 68]. П. Гегерті вважає, що причина, через яку сингулярність знаходиться поза межами симуляції – це те, що симуляція не в стані осмислити своє становлення [Hegarty 2004: 163].

Висновки.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що Бодрійяр створює теорію симуляції завдяки спостереженню за змінами мовних знаків в сучасному суспільстві; знаки не втрачають своєї залишкової референційності, але при цьому одночасно втрачають зв'язок зі своїм референтом. Виключення референта з психічних відносин означника-означуваного в межах лінгвістичної теорії цінності знаменує втрату онтологічної основи, яка б скріплювала відносини між сигніфікацією і симуляцією. «Історія» цього моделювання починається для Бодрійяра в буквальному сенсі з підробки необхідності референційних відносин (див. «Символічний обмін і смерть», перший порядок симулякрів), а також з поетичної мови, в якому філософ бачить початок революції символічного обміну.

Симуляція поглинає референціальні відносини між знаком і об'єктом, перевершуючи репрезентацію і замінюючи сингулярність на ідентичність. Таким чином, в симуляції не існує засобів для підтримки дихотомії знак/об'єкт, означуване (знак) і референт (об'єкт) стають ідентичними, і в кінцевому підсумку

підкоряються означнику, що і є одним з найбільш характерних ознак символічного обміну.

Код в подібних умовах стає головним способом взаємовідносин між знаком і об'єктом, підпорядковуючи собі сферу означників, керуючи ними. За Клоссовскі, код є інституційною мовою, яка структурує свідомість і підтримує ілюзію цілісності его. Для Бодрійяра, який переймає дане поняття у Клоссовскі, код – це також важлива ознака симуляції, він є для неї своєрідною субстанцією, основою для відмінності, уніфікованою співвіднесеністю її елементів, яка дозволяє системі розвиватися.

Але при цьому Ж.Бодрійяр виділяє ще один вид обміну – неможливий обмін, який існує поза рамками символічного обміну і, по суті, є його протилежністю. Він являє собою вимір поза кодом, в якому відсутня будь-яка можливість відмінності, і що робить присутність коду явною. Якщо ознакою символічного обміну є дуальність знака і референта на підставі логіки відмінності як радикальної інакості, яку неможливо визначити через Іншого, то в неможливому обміні головною ознакою є сингулярність знаків. Сингулярність – це неувяний початок, отруйний антипод симуляції. Сингулярність у відносинах неможливого обміну стає власною подією і не вступає в відносини відмінності, виступає унікальним знаком, або ж знаком без змісту. Повернення до сингулярності на противагу ідентичності знаків в символічному обміні, нарівні з контр-даруванням, може виявитися дієвим способом протистояння симуляції.

Бібліографічні посилання

- Baudrillard, J. (2002). *The Singular Objects of Architecture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Baudrillard, J. (2004). *Fragments: Conversations with Francois L'Yvonnet*. NY: Routledge.
- Baudrillard, J. (2011). *Impossible Exchange*. London: Verso.
- Genosko, G. (2007). *Jean Baudrillard's Contributions to Semiotic and Structural Studies*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved May 25, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/jean-baudrillards-contributions-to-semiotic-and-structural-studies/>
- Grace, V. (2004). *Baudrillard and the Meaning of Meaning*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved June 01, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/baudrillard-and-the-meaning-of-meaning/#back27>
- Hegarty, P. (2004). *Jean Baudrillard: Live Theory*. NY: Continuum.
- Klossowski, P. (1995). *Of the Simulacrum in Georges Bataille's Communication*, in *On Bataille: Critical Essays – 1995*. NY: SUNY, 147-156.
- Klossowski, P. (2005). *Nietzsche and the Vicious Circle*. London: Continuum.

- Mahoney, P. (2011). *Sourcing the Un-sourced: Tracing Baudrillard's References to Nietzsche*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved June 01, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/sourcing-the-un-sourced-tracing-baudrillards-references-to-nietzsche/>
- O'Mahoney, P. (2012). *Klossowski's Nietzsche and Baudrillard's Concept of the Code*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved May 23, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/klossowskis-nietzsche-and-baudrillards-concept-of-the-code/#2>
- Pawlett, W. (2008). *Against Banality – The Object System, the Sign System and the Consumption System*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved May 25, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/against-banality-the-object-system-the-sign-system-and-the-consumption-system/#26>
- Бодрийяр, Ж. (1999). *Система вещей*. М.: Рудомино.
- Бодрийяр, Ж. (2000). *Соблазн*. М.: Ad Marginem.
- Бодрийяр, Ж. (2006). *Пароли*. М.: Центр гуманитарных технологий. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://gtmarket.ru/library/basis/3435> (дата звернення)
- Бодрийяр, Ж. (2007). *К критике политической экономики знака*. М.: Академический проект.
- Бодрийяр, Ж. (2020). *Общество потребления*. М.: АСТ.
- Грицанов, А. А., & Кацук, Н. Л. (2008). *Жан Бодрийяр*. Минск: Книжный дом.
- Дьяков, А. В. (2008). *Жан Бодрийяр: Стратегии «радикального мышления»*. СПб: Изд-во С.-Петерб. ун-та.
- NFT: что это, как они работают и почему их обсуждают весь мир? (2021). *Голос Америки*. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.golosameriki.com/a/nft-explained/5846708.html> (дата звернення 28.05.2021)

References

- Bodriiia, Zh. (1999). *Sistema veshchei* [System of Objects]. М.: Rudomino. (in Russian)
- Bodriiia, Zh. (2000). *Soblazn* [Seduction]. М.: Ad Marginem. (in Russian)
- Bodriiia, Zh. (2006). *Paroli* [Paroles]. М.: Tsentr gumanitarnykh tekhnologii. Retrieved May 17, 2021 from <https://gtmarket.ru/library/basis/3435>. (in Russian)
- Bodriiia, Zh. (2007). *K kritike politicheskoi ekonomii znaka* [For a Critique of the Political Economy of the Sign]. М.: Akademicheskii proekt. (in Russian)
- Bodriiia, Zh. (2020). *Obshchestvo potrebleniia* [The Consumer Society]. М.: AST. (in Russian)
- Gritsanov, A.A., & Katsuk, N. L. (2008). *Zhan Bodriiia* [Jean Baudrillard]. Минск: Knizhnyi dom. (in Russian)
- Diakov, A.V. (2008). *Zhan Bodriiia: Strategii «radikalnogo myshleniia*» [Jean Baudrillard: Strategies of Radical Thinking]. СПб: Izd-vo S.-Peterb. un-ta. (in Russian)
- Baudrillard, J. (2004). *Fragments: Conversations with Francois L'Yvonnet*. NY: Routledge.
- Baudrillard, J. (2011). *Impossible Exchange*. London: Verso.
- Baudrillard, J. (2002). *The Singular Objects of Architecture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Genosko, G. (2007). *Jean Baudrillard's Contributions to Semiotic and Structural Studies*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved May 25, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/jean-baudrillards-contributions-to-semiotic-and-structural-studies/>
- Grace, V. (2004). *Baudrillard and the Meaning of Meaning*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved June 01, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/ baudrillard-and-the-meaning-of-meaning/#back27>
- Hegarty, P. (2004). *Jean Baudrillard: Live Theory*. NY: Continuum.
- Klossowski, P. (2005). *Nietzsche and the Vicious Circle*. London: Continuum.
- Klossowski, P. (1995). *Of the Simulacrum in Georges Bataille's Communication*, in *On Bataille: Critical Essays – 1995*. NY: SUNY, 147-156.
- Mahoney, P. (2011). *Sourcing the Un-sourced: Tracing Baudrillard's References to Nietzsche*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved June 01, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/sourcing-the-un-sourced-tracing-baudrillards-references-to-nietzsche/>
- NFT: что это, как они работают и почему их обсуждают весь мир? [NFT: What is it, how do they work and why are they being discussed around the world?] (2021). *Holos Ameryky*. Retrieved May 28, 2021 from <https://www.golosameriki.com/a/nft-explained/5846708.html>
- O'Mahoney, P. (2012). *Klossowski's Nietzsche and Baudrillard's Concept of the Code*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved May 23, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/klossowskis-nietzsche-and-baudrillards-concept-of-the-code/#2>
- Pawlett, W. (2008). *Against Banality – The Object System, the Sign System and the Consumption System*. International Journal of Baudrillard Studies. Retrieved May 25, 2021 from <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/against-banality-the-object-system-the-sign-system-and-the-consumption-system/#26>